

Ž U P E U H E R C E G O V I N I

U zadnje vrijeme uzbudjena je katolička javnost ne samo kod nas u domovini nego i u širokom svijetu događajima u Hercegovini povodom sprovođenja u djelo odredbe Sv. Stolice, da provincija herc. franjevacu vrati pet župa u biskupiji dijecezanskom kleru, kojemu su te župe odlukom Sv. Stolice iz 1899. dodijeljene, a koje su župe bile povjerene franjevcima na upravljanje, dok ne bude dovoljan broj biskupijskoga pastoralnoga klera, koji bi mogao preuzeti duhovnu pastvu u tim župama.

Iako se je tih župa nakon obnove redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini prigodom razdiobe župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji g. 1899. ondašnje franjevačko starješinstvo odreklo u korist budućega biskupijskoga klera, a što je i prihvatio tadašnji mjesni Ordinarij, O. Fra Paškal Buconjić, koji je bio član hercegovačke franjevačke provincije, ipak kad je te župe trebalo vratiti dijecezanskom kleru franjevačko je starješinstvo javno, otvoreno i službeno očitovalo, da to nerado i teška srca čini. Prigovarali su oci franjevci da im se time nanosi nepravda. Smatrali su da ih se time kažnjava, mjesto da budu nagrađeni za svoje povijesne zasluge.

U tom stilu bio je i oproštaj župnika franjevacu na onih 5 župa u nedjelju dne 12. svibnja 1968. Oni su tada imali pročitati s oltara vjernicima oproštajno pismo herc. franjevacu, koje im je za tu zgodu poslalo provincijalno starješinstvo. Simptomatično je da se u tom pismu nijednom riječju ne spominje svećenik, koji će nastaviti rad oo. franjevacu u tim župama, niti se poziva vjernike da prime toga svećenika, kojega će im Biskup poslati, kao što su primali prijašnje svoje župnike - oce franjevce!

To je bio razlog da se je dio vjernika u župama: Crnač, Grude i Mostarski Gradac - zaveden u zabludu - usprotivio odredbi Sv. Stolice i vlastitoga Biskupa i onemogućio da župu preuzme dijecezanski svećenik, kojega im je Biskup poslao.

Nakon onih burnih događaja iza spektakularnog i dramatskog oproštaja i odlaska župnika franjevacu s onih 5 župa, franjevački simpatizeri otpočeli su kampanju na širokoj fronti smatrajući sebe tutorima Crkve u Hercegovini i nastupajući kao predstavnici ostalih vjernika. Stali su obasipati Biskupa anonimnim i otvorenim, prijetećim - čovjeka a pogotovo kršćanina nedostojnim - pismima, protestima.....

Upućivane su delegacije na razne strane, slani su apeli biskupima i raznim crkvenim ustanovama, te se usmeno i pismeno, privatno i javno vrijeđjalo, pogrdjivalo, klevetalo Biskupa....

Na njegov su račun upućivane teške prijetnje i pozivi da se odreče svoje biskupske službe i franjevcima vrati one župe.... Pojavljivala su se u tom smislu i cirkularna, ciklostilom umnožena pisma, štampani letaci, istog sadržaja, koji su se širili među vjernicima ne samo u Hercegovini nego i izvan nje.

Novu etapu u toj nehumanoj i nekršćanskoj kampanji protiv mostarskoga Biskupa - a koja kampanja u zadnjoj liniji ide protiv odredbe Sv. Stolice, jer mostarski Biskup nije ništa drugo radio nego provodio odredbu Sv. Stolice - predstavlja "Otvoreno pismo", koje je bivši provincijal hercegovačkih franjevac, nekadašnji odgojitelj klerika i profesor mrp. O. Fra Jerko dr. Mihaljević u veljači ove godine uputio mostarskom Biskupu dru Petru Čuli. To je pismo razaslan na sve strane, ne samo svećenima nego i časnim sestrama, a nalazi se i u rukama svjetovnjaka - vjernika i nevjernika!

Auktor "otvorenog pisma" smatra se pozvanim "da brani slavu Božju, interese Crkve, ugled Sv. Oca, opću katoličku stvar u Hercegovini i ugled franjevac..." protiv postupaka zakonitoga dijecezanskoga Ordinarija.

Ali naprotiv! O. Mihaljević svojim nastupom najmanje je služio slavi Božjoj, interesu Crkve i opće katoličke stvari u Hercegovini, a veoma mnogo naškodilo i katoličkoj stvari u Hercegovini, samome sebi - kao svećeniku i redovniku - i svojoj redovničkoj zajednici, jer je pružio javnosti jasan dokaz, tko stoji iza one nečasne kampanje ("ofenzive laži!"), koja se mjesecima vodi protiv mostarskoga Biskupa.

Koliko je stalo O. Mihaljeviću do istine najočitije se vidi iz one teške optužbe protiv mjesnoga Ordinarija, da je one tri nepokorne župe - udarivši ih nekom vrstom lokalnog interdikta - "kaznio" težom kaznom nego li to Biskup može po svojoj vlasti i time očito prekršio crkvene Zakone.

Postavivši tako posve proizvoljno tezu o lokalnom interdikt, auktor "otvorenog pisma" citira pojedine kanone Crkvenog Zakonika i navodi mišljenja auktora, da dokaže kako se je Biskup ogriješio o duh Crkve i crkvene Zakone.

Pisac teško kleveće mjesnog Ordinarija, jer ovaj nikad nije izrekao nikakvu kaznu nad nepokornim župama niti ih je stavio pod nikakav interdikt!

Biskup je imenovao i poslao župnike u te župe. Ako su buntovni elementi zazidali vrata crkve i župskoga stana, te ako su revoltirani pojedinci fizički otjerali župnika, to je sve drugo nego li interdikt!

Nije Biskup "kaznio" ni bolesnike, ni malu djecu ni vjernike u one tri župe nego oni, koji su onemogućili da zakoniti župnik dođe u župu i otpočne redovitu duhovnu pastvu.

Auktoru "otvorenog pisma" dobro je bilo poznato pismo mjesnog Ordinarija od 11. prosinca 1968., u kojem stoji među ostalim i ovo:

"Meni je žao i duša me boli, što u nekim župama nije bilo sv. mise više mjeseci. Još ću više žaliti i tugovati, ako te župe ostanu i na Božić bez svete mise. Naročito radi sitne djece i iznemoglih staraca. Ali to nije potrebno i to toga ne bi nikako smjelo doći. Sve te župe imaju svoje misnike koje im je zakonita crkvena vlast odredila. Zašto ih ne primaju?....

Ako te župe i na Božić ostanu bez sv. mise, svu krivnju za to snose oni, koji nasiljem ne dopuštaju zakonitim misnicima da tamo govore sv. misu....

Ja Vas, dragi vjernici, molim i zaklinjem u ime svete Božićne Tajne, da ne dozvolite da narod na Božić ostane bez svete mise, pa stoga da omogućite svećenicima, što ih je Biskup po nalogu Sv. Oca odredio, da mogu doći u svoje župe i odslužiti vjernom puku svete mise!"

Ovako ne bi pisao i zaklinjao jedan Biskup, koji je "interdiktom ili quasi-interdiktom" kaznio jednu župu!

Kad se ima pred očima ovaj citat iz pisma mjesnog Ordinarija, kako onda izgleda maliciozna i tendenciozna optužba auktora "otvorenog pisma" kad tvrdi, da je Biskup "pismeno i usmeno odbio molbu kažnjenih župa da bi imali misu na Božić".

Pogotovo kad se zna - a to je o. Mihaljević veoma dobro znao, jer je imao u rukama pismo Ordinarija i citirao ga u svojem "otvorenom pismu" - da je Biskup u pismu od 19. prosinca 1968. pisao vjernicima u Grude kao odgovor na njihovu anonimnu Božićnu čestitku, da je on spreman ostaviti Mostar i poći među njih, u Grude, da im služi sv. misu i s njima provede Božić!

Nije dakle Biskup zabranio služenje sv. misa, opremanje bolesnika, krštavanje djece i drugo u tim župama, nego je zabranio da to ne čine nepozvani franjevci, a to je sasvim nešto drugo.

Auktoru "otvorenog pisma" manje je stalo do istine, a više do toga da širi zabunu, neraspoloženje među klerom i vjernicima prema mjesnom Ordinariju, da ruši crkveni auktoritet i da dadne opravdanje onim svećenicima-franjevcima, koji će kasnije zalaziti u te župe i kao "misteriozni misionari" tamo od vremena do vremena

celebrirati pučke sv. mise i vršiti druge pastoralne usluge vjernicima na području tiñ župa i time podržavati njihovu nepokornost i neposluh crkvenim vlastima.

I tako redom....

Najviše se auktor "otvorenog pisma" osvrće na pitanje župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

I tu je o. Mihaljević naveo potpuno krive i tendenciozne informacije da bi neupućenog čitatelja mogao zavesti u zabludu.

Žalimo što nam ne dozvoljava ni vrijeme ni prostor, da se osvrnemo na sve netočnosti i eksageracije, koje se nalaze u "otvorenom pismu" - a smatramo da to nije tako ni potrebno -, ipak želimo iznijeti istinu o župama u Hercegovini i događajima zadnjih mjeseci, da tako korigiramo neistinite i jednostrane informacije i tvrdnje o. Mihaljevića, držeći se onog starog i uvaženog načela: Audiatur et altera pars!

A) ODLUKA SV. STOLICE O RAZDILOBI ŽUPA U MOSTARSKO-DUVANJSKOJ BISKUPIJI GODINE 1899.

1) Obnova redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini g. 1881. uspostavom metropolije sa sjedištem u Sarajevu i sufraganskih biskupija u Banjoj Luci i Mostaru nužno je iziskivala da se obnovi, odgoji i u pastvu uvede redovni, biskupijski pastoralni kler.

Stoga je tadašnji Papa Leo XIII odmah naredio prvom vrhbosanskom metropolitu dr. J. Stadleru, da za odgoj dijecezanskoga klera podigne pokrajinska sjemeništa, koja će služiti za sve četiri biskupije: vrhbosansku (sarajevsku), banjalučku, mostarsku i trebinjsku. Paralelno s time odredio je Leo XIII da se i župe podijele među oba klera.

2) U Bosni je nadbiskup Stadler, koji je tada privremeno upravljao i novoosnovanom banjalučkom biskupijom, proveo razdiobu župa, koja je ostala na snazi sve do danas.

U mostarsko-duvanjskoj biskupiji, kojoj je stajao na čelu herc. franjevac O. Fra Paškal Buconjić, išlo je to polaganije.

3) Oci su franjevci i nakon uspostave redovite crkvene hijerarhije željeli - kako su to svojim ^{kasnijim} postupcima i javno očitovali - da oni i dalje ostanu jedini i isključivi pastoralni kler na području novoosnovane mostarsko-duvanjske biskupije, kao što su to bili ranije po privilegijama Papa, napose Eugena IV.

Znajući ipak da to načelno i otvoreno ne mogu tražiti, jer je uspostava redovite crkvene hijerarhije nužno iziskivala odgoj i uvodjenje u pastvu dijecezanskoga klera, kako se to uostalom čini u svim krajevima svijeta, gdje se uspostave redovite prilike, oci franjevci nastojali su da praktički i stvarno zadrže monopol ili barem supremaciju i dominantan položaj u pastvi vjernika po župama u biskupiji, a da budući dijecezanski kler ograniče na periferiju i njegov utjecaj svedu na minimum. U ostvarenju toga cilja franjevci su išli raznim putevima.

a) Svjesni dakle da u novoj situaciji, koja je nastala iza uspostave redovite crkvene hijerarhije ne mogu i nadalje ostati isključivi pastoralni kler, a želeći da barem zadrže za sebe što više župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, oni su preko svoga O. Generala u god. 1884. - a u sporazumu s mjesnim Ordinarijem, svojim bivšim redovničkim starješinom O. Fra Paškalom Buconjićem - podnijeli prijedlog Sv. Stolici, "da se župe u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, koje se nalaze na desnoj strani rijeke Neretve, u trima političkim kotarevima: Mostar, Ljubuški i Županjac (Duvno), sa svim onim župama, koje će se kasnije dismembracijom osnovati, priznaju kao inkorporirane franjevačkim samostanima. Druge župe i mjesta izvan spomenuta tri kotara i na lijevu stranu Neretve nekā budu na slobodno raspolaganje Biskupu" za dijecezanski kler.

Neupućenom mogao bi ovaj prijedlog izgledati pravičan. Ali on je bio daleko od toga.

Naime da bi neupućeni mogao shvatiti što znači ovaj prijedlog, moramo napomenuti da područje triju kotareva: Mostar, Duvno, Ljubuški obuhvaća uglavnom sav teritorij mostarsko-duvanjske biskupije, i da su oci franjevci tim prijedlogom tražili za sebe sve onda postojeće župe na području mostarsko-duvanjske biskupije, jer u to doba nije postojala nijedna župa mostarske biskupije s lijevu stranu Neretve. Tek kasnije osnovane su župe: Blagaj (osn. 1891.), Potoci (osn. 1892. g.), Nevesinje (osn. 1899.). Franjevci tim prijedlogom traže za sebe i one župe, koje bi se imale u budućnosti osnovati na desnoj obali Neretve, a to je područje, u kojem se nalazi pretežno katoličko stanovništvo i gdje bi se mogao očekivati neki razvoj, dok na lijevoj strani Neretve nalazi se dijaspora s malobrojnim katoličkim pučanstvom, gdje se ne može očekivati kakav razvoj. Najbolje to očituje situacija u župi Nevesinje - koja se nalazi na lijevoj strani Neretve i osnovana je 1899. g. - brojila je po općem šematizmu Katol. Crkve u Jugoslaviji iz 1938. g. 1585 duša, a danas, zbog situacije u dijaspori i seljenja, broji ispod 500 vjernika.

Sv. Stolica prije nego što je uzela u razmatranje prijedlog otaca franjevacā zatražila je preko Ap. Nuncijature u Beču, da se navedu poimenično župe, koje bi po tom prijedlogu pripale jednome i drugome kleru.

b) Kad su franjevci vidjeli, da Sv. Stolica ne prihvaća njihov prijedlog, oni su pošli drugim putem, da bi zadržali monopol i supremaciju u pastorizaciji na području mostarsko-duvanjske biskupije.

Ovdje moramo spomenuti, da na teritoriju Hercegovine postoje dvije biskupije: mostarsko-duvanjska i trebinjsko-mrkanjska. Prva se prostire uglavnom na desnu stranu Neretve, a druga obuhvaća velik dio istočne Hercegovine i dio Bosne. Prva broji oko 180.000 katolika, dok druga nešto preko 19.000.

Trebinjskom biskupijom dugo je upravljao dubrovački Biskup. Ali kad ju je prigodom obnove redovite crkvene hijerarhije g. 1881. Papa Leo XIII uključio u bosansko-hercegovačku crkvenu pokrajinu, ona je 1890. predana na administraciju mostarsko-duvanjskom Biskupu. Trebinjska biskupije nije time postala dio mostarsko-duvanjske biskupije nego je sačuvala svoj juridični status kao posebna biskupija, ali "aeque principaliter unita" s mostarsko-duvanjskom biskupijom. Mostarsko-duvanjski Biskup samo je Apostolski Administrator trebinjsko-mrkanjske biskupije.

Potrebno je ovdje osvrnuti se i na još nešto u vezi istočne Hercegovine i trebinjsko-mrkanjske biskupije.

U ovoj biskupiji od prvih početaka duhovnu pastvu vjernika uglavnom vodili su dijecezanski svećenici, kojima su povremeno ispomagali razni redovnici.

Zadnjih mjeseci, usmeno i pismeno često se puta spominjalo istočnu Hercegovinu i isticalo kako u njoj ima mali broj katolika, i to se pokušavalo staviti na teret dijecezanskom kleru i kao da bi to bila posljedica toga, što su navodno s tog područja u prošlosti "bili odstranjeni franjevci", kako se to navodi u onoj famoznoj "pro memoria" provincijalata herc. franjevacā od 25. siječnja 1965.

To se krivo i posve tendenciozno ističe, a pri tom se zaboravlja na posebni geografski i povijesni položaj tih predjela istočne Hercegovine. Dok se tako s providnom tendencijom upire prstom na istočnu Hercegovinu i na mali broj katolika u njoj, prelazi se dotle šutke preko istočne Bosne, gdje su duhovnu pastvu stoljećima isključivo vodili franjevci, i gdje je u 14. i 15.

stoljeću, kako se vidi iz povijesne karte Katol. Crkve u BiH, na razmaku od 80 km zračne linije bilo 6 franjevačkih samostana (i po jednome od njih dobila je svoje ime provincija bosanskih franjevac - Bosna Srebrna), što svjedoči da nije tu bilo nekoliko doseljenika katolika nego bujan vjerski katolički život, a danas na području istočne Bosne ima relativno još manje katolika nego li u istočnoj Hercegovini.

Daleko je od nas da bi to stavljali na teret otaca franjevac, jer su to povijesne i druge okolnosti uvjetovale, ali tako bi trebalo ocjenjivati i stanje i ~~situaciju~~ u istočnoj Hercegovini.

Vidjeviši oci franjevci, kako smo naprijed istakli, da Sv. Stolica ne prihvata njihov prijedlog, nastojali su za svoje ciljeve iskoristiti činjenicu, što je trebinjsko-mrkanjska biskupija 1890. predana na administraciju mostarsko-duvanjskom biskupu, pa su htjeli razdiobu župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji riješiti na taj način, da župe na desnoj obali Neretve u mostarsko-duvanjskoj biskupiji pripadnu isključivo njima, a dijecezanskom kleru da budu župe u trebinjsko-mrkanjskoj biskupiji i one 2-3 župe u mostarsko-duvanjskoj biskupiji s lijevu stranu Neretve.

Ali Sv. Stolica nije htjela ni to prihvatiti, jer je trebinjsko-mrkanjska biskupija juridički zasebna biskupija, pa se problem razdiobe župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji između jednoga i drugoga klera nije mogao rješavati pomoću druge - u ovom slučaju - trebinjske biskupije. Na taj bi se naime način mogao rješavati problem dijecezanskoga klera i pomoću svake druge biskupije, i ukoliko ima dijecezanskoga klera, jednostavno mu reći: "Idite u drugu biskupiju...", kao što je neprikriveno i insinuirao o. Mihaljević u svojem "otvorenom pismu".

4) Sv. Stolica od samoga početka obnove redovite crkvene hijerarhije u našim krajevima inzistirala je da se budućem dijecezanskom kleru osigura dovoljan broj župa, kako bi on mogao vršiti onu ulogu u duhovnoj pastvi vjernika dijeceze, koja mu pripada po njegovoj naravi, pozivu i strukturi Crkve.

Nije bilo druge, trebalo je udovoljiti zahtjevu Sv. Stolice.

Tako je došlo do Decizije Sv. Stolice iz 1899. o razdiobi župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

a) Tada je u dijecezi Mostar-Duvno postojalo 37 župa. Od tih 37 župa franjevačko je starješinstvo - u sporazumu i odobrenjem Biskupa o. Fra Paškala Buconjića - odabralo sebi 25 župa.

I to: 1) Bukovica, 2) Čerin, 3) Drinovci, 4) Duvno (Županjac)
5) Goranci, 6) Gorica, 7) Gradac Posuški, 8) Gradnići
(Brotnjo), 9) Humac, 10) Kočerin, 11) Konjic,
12) Ljuti Dolac, 13) Medjugorje, 14) Mostar (izuzevši
sjeverni dio grada, gdje bi trebalo podići katedralu),
15) Posušje, 16) Rakitno, 17) Rasno, 18) Roško Polje,
19) Ružići, 20) Seonica, 21) Široki Brijeg, 22) Šujica,
23) Tihaljina, 24) Veljaci, 25) Vitina.

Ostale, onda postojeće župe: njih 12 na broj određene su za di-
jecezanski kler, i to:

1) Blagaj, 2) Drežnica, 3) Glavatičevo, 4) Gradac
Mostarski, 5) Gabela, 6) Grude, 7) Klobuk, 8) Gra-
bovica, 9) Potoci, 10) Nevesinje, 11) Vinica, 12) Vir.

Za ovaj - dijecezanski kler, koji tek treba odgojiti - predvi-
đja se daljnjih 12 poimenično navedenih i teritorijalno određenih
župa, koje Biskup može u svako doba osnovati "sine ulla alia con-
sultatione":

1) Mostar, sjeverni dio grada, 2) Biletići sa selima
Blizanci, Krućevići, Tepčići, 3) Crnač sa selima:
Britvica, Izbično, Liskovac, Prosine i Vranjkovići,
4) Čapljina sa Trebižatom i Dreteljom, 5) Dobrič sa
selima: Knešpolje, Polog i Vlasnići, 6) Dobro selo
sa selima: Krivodo, Slipčevići, Sretnice, 7) Kongora sa
Mandino selo, Borčani i Lipa, 8) Podprolog sa selima:
Vašarovići i sjeverni dio Crvenog Grma, 9) Prisoje s
Privalom i Vrilo, 10) Radešine sa selima: Ribić Polje,
Dbar, Javorik, Glogošnica i Jablanica, 11) Studenci sa
Zvirovići i Crnopol, 12) Zvirići sa Bijačom, Stubicom
i zapadnim dijelom Hardomilja.

Napomene:

1) Ove bi nove župe nastale uglavnom dismembracijom
onih 25 župa, koje je redovničko starješinstvo za sebe
odabralo, osim jedne ili druge (na pr. Čapljina), koja
bi nastala dismembracijom župa lib. coll.

2) Kasnije, prigodom osnivanja novih župa, napose iza
I. svj. rata, nije se striktno držalo gornjega prijed-
loga, nego su se osnivale župe ondje, gdje je za to
bilo pogodnije.

3) Po šematizmu dijeceze iz 1899. franjevci bi i
nakon toga, kad bi se sve gore predviđjene i teri-
torijalno određene župe osnovala, ipak zadržali u
onih 25 župa preko 60% vjernika, skoro 2/3, a da se
ne govori o drugim okolnostima župa, tako da se mo-
že zaključiti, da su oni i tada zadržali "potiorem
partem" u svakom pogledu s obzirom na župe u mostarsko-
duvanjskoj biskupiji.

b) Da bi se lakše prodrlo s ovim prijedlogom, vješto se
iskorištava i trebinjsku biskupiju, pa se citiraju župe u toj
biskupiji i navode kao župe liberae collationis, te se onda u
zaključku ističe, kako će dijecezanski kler imati veći broj župa
nego što će ih ostati redovnicima, iako se radi samo o razdiobi
župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

Prijedlog tako formuliran podnio je Sv. Kongregaciji za biskupe i redovnike u Rim dne 9. travnja 1899. O. Fra Paškal Buconjić, biskup.

Na njegovu preporuku prijedlog je prihvatila spomenuta Kongregacija i prezentirala ga Sv. Ocu, koji ga je dne 17. srpnja 1899. potvrdio i tada je Kongregacija za biskupe i redovnike izdala "Deciziju o razdiobi župa u mostarskoj biskupiji", koja je tiskom objavljena u "Franjevačkom glasniku", 1899. god. XIII, br. 19, str. 300 pod naslovom: "Rješenje župskoga pitanja u biskupiji mostarsko-duvanjskoj".

c) U 1908. god. smatrao je biskup O. Fra Paškal Buconjić potrebnim da raspisom bisk. Ordinarijata br. 118 od 10. svibnja dostavi svim svećenicima "Multiplicatas copias solemnis Decisionis Sanctae Sedis relate ad paroecias vel institutas vel instituendas". Tom zgodom Biskup Buconjić je naglasio: "Quae Decisio firma et stabilis remanere debet ad evitandas quascumque divergentias et desideriorum volubilitates".

B) RESKRIPT SV. KONGREGACIJE KONCILIA IZ 1923. GODINE.

1) U podnesku Sv. Stolici od 9. travnja 1899. biskup O. Fra Paškal Buconjić moli, da mu Sveta Stolica dadne punu vlast, da može Biskup u župama lib. collationis postavljati za župnike kako svjetovne tako i redovničke svećenike, dok to bude potrebno.

I ovo će franjevci iskoristiti za ostvarenje svojih želja i ciljeva.

Naime kad nisu više mogli spriječiti pravnu podjelu župa, nastojali su da do njezine provedbe u praksi dodje što kasnije, ili nikako.

Sprovedjenje u djelo Decizije Sv. Stolice ovisilo je o odgoju i uzdizanju dijecezanskoga klera. A ovome pak nije se posvećivalo dovoljno brige, pa ni sa strane onih, koji su na to bili pozvani vi officii. I tako zbog nestašice dijecezanskoga klera franjevci će i dalje zadržati manje više sve župe, i tako Decizija Sv. Stolice iz 1899. ostat će najvećim dijelom na papiru za dijecezanski kler.

Sam O. Fra Paškal Buconjić, tadanji dijecezanski Ordinarij u svojem naprijed citiranom podnesku Sv. Stolici - 18 godina iza obnove redovite hijerarhije, 17 godina iza otvaranja malog sjemeništa u Travniku i 8 godina nakon početka rada bogoslovije u Sarajevu - navodi da samo 4 dijecezanska svećenika rade u pastvi mostarsko-duvanjske biskupije, a samo tri bogoslova nalaze se u bogosloviji,

i nekoliko djaka u gimnaziji u Travniku, od kojih "plures deficienti a vocatione malentes vivere in mundo".

Da li je time Biskup Buconjić htio pred Sv. Stolicom opravdati svoj neuspjeh u pogledu odgoja dijecezanskoga klera ili prekriti svoju nebrigu, ne znamo. Ali je poznato da je Biskup Buconjić svestran i obilno potpomagao uzdizanje redovničkoga svećeničkoga podmlatka, te u tu svrhu ostavio herc. franjevačkoj provinciji velike darovnice i pomogao podići potrebne institucije za odgoj i izobrazbu redovničkoga podmlatka.

Franjevci su držali sve župe u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, pa su mogli primati i odabrati dovoljan broj probranih kandidata, koji su i nakon one prirodne selekcije u većem broju dolazili do redjenja i svećeništva, dok se u Travnik slali mali broj djaka i bez dovoljne selekcije, pa je onda razumljivo, da i uslijed prirodne selekcije od malog broja još manji ih je broj dolazio do redjenja i izlazi iz sjemeništa kao svršeni svećenici.

Da se je više i bolje posvećivalo brigu za odgoj dijecezanskoga klera, vjerujemo da ne bi došlo do toga da nakon 40 godina iza obnove redovite hijerarhije i osnivanja mostarsko-duvanjske biskupije, u 1922. samo 3 dijecezanska svećenika rade u duhovnoj pastvi u dijecezi, jedan u biskupskoj kuriji i jedan na višim naukama, a tek samo 1 bogoslov u bogoslovskom sjemeništu u Sarajevu.

Našu pretpostavku najbolje dokazuje činjenica, što je iza 1932., kad je na Ordinarijatu dijecezanski svećenik bio postavljen za sjemenišnog referenta, broj se dijecezanskih sjemeništaraca pomnogostručio, tako da se je tadanji mjesni Ordinarij O. Fra Alojzija Mišić osjetio ponukanim da zavede "numerum clausum" za sjemeništarce u Travniku, pa je u god. 1939. pisao ravnateljstvu sjemeništa, da ne primaju daljnje sjemeništarce preko broj^a 33 u svih osam razreda gimnazije, jer nije imao kud sa svećenicima!

Te ilustrira i najnovije stanje u dijecezi u pogledu na dijecezanski kler i njegov podmladak, jer dijeceza broji 35 svećenika, oko 50 bogoslova i preko 50 sjemeništaraca, ne ubrajajući ovamo preko 40 mladih svećenika i bogoslova na strani, rodom s područja mostarsko-duvanjske biskupije i čiji roditelji i danas žive na teritoriju ove biskupije. I oni i njihovi roditelji najvećim dijelom željeli su da oni, odnosno njihova djeca djeluju kao svećenici na području svoje rodne biskupije, ali bez perspektive u njoj, oni se nalaze u susjednim i drugim biskupijama. Samo dubrovačka biskupija ima preko 20 mladih svećenika rodom iz ove biskupije.

2) Iskorištavajući ono dezolatno stanje u pogledu dijecezanskoga klera i svećeničkoga podmlatka u onim godinama iza I. svj. rata god. 1922. ondašnje franjevačko starješinstvo preko tadašnjega mjesnog Ordinarija, O. Fra Alojzija Mišića, člana franjevačke provincije Bosne Srebrne, koji je 1912. imenovan mostarsko-duvanjskim biskupom i apostolskim upraviteljem trebinjsko-mrkanjske biskupije, podnosi molbu Sv. Stolici "da se opozove Reskript od 17.VII 1899. i tako da se one župe, koje su franjevci snagom toga Reskripta predali i sve druge župe, koje su osnovane u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, vrate natrag" franjevcima, "pleno iure", kao što su to bile ranije.

U molbi dakle franjevci traže pored onih 25 župa, koje su im ostavljene Decizijom (Reskriptom!) iz 1899. takodjer i one župe, koje su Decizijom dodijeljene dijecezanskom kleru, -- bilo da su već 1899. postojale ili su u međuvremenu osnovane -- a koje su franjevci administrirali zbog manjka dijecezanskoga klera, te i one župe, koje nisu onda -- 1922. -- postojale. Za ove se pak ne spominje, da ne postoje!

Upada u oči, da među župama, koje franjevci za sebe traže, nalazi se i sjeverni dio Mostara, u kojem je dijelu grada trebalo podići katedralnu crkvu, i uz nju osnovati župu lib. collationis. Držimo potrebnim ovdje napomenuti slijedeće: Mostar prigodom osnivanja samostalnog apostolskog vikarijata, 1846. i dolaska prvog Ap. Vikara, biskupa O. Fra Rafaela Barišića, nije imao svoje katoličke crkve.

Dugotrajnim i ustrajnim nastojanjima uspio je Biskup Barišić god. 1862. dobiti Dekret, kojim se ne samo daje dozvola "ecclesiam sibi construendi" nego lijepo i prostrano gradilište. Njegov nasljednik, drugi Ap. Vikar za Hercegovinu, O. Fra Andjeo Kraljević, član hercegovačkih franjevaca, započeo je gradnju 7.III 1866., kako se može čitati na spomen-ploči iznad glavnog ulaza crkve u Mostaru, gdje se spominje, da je turski sultan ne samo dao gradilište nego i obilnu pomoć za podizanje katoličke crkve. Gradnju je vodio o. Fra Petar Bakula, generalni vikar Biskupa Kraljevića. Opisujući u šematizmu iz 1873. novu katoličku crkvu u Mostaru spomenuti o. Bakula veli: "Ex descriptis cuique patet, in aedificanda hac cathedralli, decentiae atque soliditati, humilem constructionis stylum praemissum esse".

Crkva je služila i kao župska za župu Mostar, koja je osnovana 1849. godine.

Najveći dio troškova za gradnju te crkve, kako navodi isti pisac, dalo je lijonsko društvo/"Propaganda"/ za raširenje vjere, uz druge dobročinitelje izvana, dok "puk ubogi pomoć dađe malu".-

Kad su oci franjevcima uz dozvolu i obilnu pomoć O. Fra Blaškala Buconjića, biskupa uz tu crkvu podigli svoj samostan god. 1890., tad je Biskup Buconjić izjavio, da će graditi novu katedralu, a ova uz koju je samostan podignut, služiti će i dalje privremeno kao biskupska i župska.

Biskup Buconjić nije ispunio obećanja, iako je imao jedno od najljepših gradilišta u gradu i premda su ondašnje prilike omogućavale da to i bez većih poteškoća učini.

Šta više, neposredno pred njegovu smrt, dok je on zapravo ležao na svojoj smrtnoj postelji, 12. studenoga 1910. hercegovačka franjevačka provincija stavlja hipoteku na to gradilište, jer joj je navodno Biskup Buconjić ostao dužan 4000 zlatnih kruna.

Upada u oči, da je nakon tolikih darovnica, koje je Biskup Buconjić dao herc. franj. provinciji - a kojima s oduševljenjem piše o. fra Radoslav Glavaš u spomen knjizi, koju je izdao o Biskupu Buconjiću prigodom 30-godišnjice njegova biskupovanja - ipak ostao i dužan provinciji! Još je čudnije, što se je herc. franj. provincija intabulirala upravo na zemljište, koje je bilo namijenjeno za podizanje katedralne crkve, a ne na koje drugo zemljište, a koje je postojalo u gradu ili izvan njega?!

Iz toga se nazrijeva tendencija, da se intabulacijom spriječi ili oteža podizanje katedrale, ili ako se podigne, da se župa - osnovana uz katedralu - dodijeli franjevcima, kako se to vidi iz one molbe u god. 1922., u kojoj su među inim tražili da im se preda "Mostar civitas cum villis a) Ilići, b) Guvno". Ilići su stvarno selo, ali "Guvno" nije selo nego trg u Mostaru /Rondo/, na kojem se upravo nalazilo gradilište za katedralu.

Na taj se način htjelo spriječiti da dijecezanski kler u sjedištu dijeceze dobije jednu župu!

Kad smo već govorili o Mostaru, spomenut ćemo i ovo:

Bulom "Ex hac augusta" od 5. srpnja 1881., kojom je obnovljena i uspostavljena redovita hijerarhija u našim krajevima, bilo je naredjeno da se i u sufraganskim biskupijama što prije podigne kaptol ili osnuje zbor dijecezanskih konzultora. U tu svrhu trebala je služiti u Mostaru jedna kuća u Zahumu. Međutim, kad je Biskup Buconjić već ležao na smrtnoj postelji, u studenom 1910. njegov generalni vikar O. fra Radoslav (Hilarije) Glavaš, takodjer član herc. franjevačke provincije, kuću je otudjio. Tako dijecezanski kler nije trebao imati ništa u Mostaru: ni župe, ni kuće!

3) Molbu otaca franjevacu, koju su podnijeli preko O. Fra Alojzija Mišića u svibnju 1922. nije sv. Kongregacija Koncila, u čiju je ta molba kompetenciju spadala, htjela uzeti u postupak prije nego što se navedu i župe, koje će - ako se udovolji molbi - ostati z-a dijecezanski kler.

Stoga su franjevci 1923. morali ponoviti svoju molbu i u njoj navesti uz one župe, na koje oni nanovo reflektiraju, također i župe, koje će ostati za dijecezanski kler.

Da bi franjevci osigurali uspjeh svojoj molbi, oni preko svoga tadašnjega provincijala O. Fra Luje Bubalo upućuju dne 14. svibnja 1923. opširnu molbu mjesnom Ordinariju, O. Fra Alojziju Mišiću, u kojoj ga usrdno mole da on kao Biskup poradi na tome, da se franjevcima vrate one župe, kojih su se oni u 1899. odrekli, a koje i sada administriraju.

Tjedan dana kasnije, 20. svibnja 1923. provincijal O. Fra Lujo Bubalo upravlja molbu Sv. Stolicu, koju dne 3. lipnja t. g. preporučuje Biskup O. Fra Alojzije Mišić sa svojim konzistorijem.

Ne ulazeći u detaljnu analizu navoda peticije otaca franjevacu od 20. svibnja 1923., moramo ipak osvrnuti se na sam njezin sadržaj, iako to nerado činimo, jer njezin sadržaj baš ne baš najljepše svjetlo na auktore peticije.

a) Na početku moramo odmah konstatirati činjenicu, koja upada u oči: naime starješinstvo herc. franjevačke provincije prisvaja sebi kompetenciju i pravo da one - kako će se malo kasnije vidjeti - određuje gdje će se osnivati nove župe i kome će one pripasti (iako je ovo posljednje u Crkvenom Zakoniku bilo normirano!), kao da dajenje i osnivanje novih župa ne spada u kompetenciju mjesnog Ordinarija nego na provincijalni definitorij. Kao da se implicitno ponavlja ono, što je nekoć definitorij Bosne Srebrno pisao Biskupu Iljiću: "Vestrae enim Illustritatis est solummodo in hac Missione benedicere et sanctificare, Definitorii autem est regere ac bono communi prospicere..."

Starješinstvo herc. franjevačke provincije prisvaja čak sebi i to, da na području druge biskupije, gdje herc. franjevci nisu uopće pastorizirali - u trebinjskoj biskupiji, određuje, gdje će se osnivati nove župe!

b) Kongregacija Koncila tražila je da joj se dostavi na uvid jednostavno popis kanonski postojećih župa jednoga i drugoga klera, da bi ona mogla prosuditi opravdanost molbe otaca franjevacu.

c) U svojoj molbi franjevci su učinili kapitalnu pogrješku prikazujući neistinito i tendenciozno stanje u pogledu župa:

Oni su tražili da im se vrati - pored onih 25 župa, koje su im ostavljene po Deciziji iz 1899. - još 27 drugih župa.

Od ovoga broja 27 župa, koje su franjevci za sebe tražili, 14 ih je samo postojalo:

- 1) Blagaj, 2) Nevesinje, 3) Grljevići, 4) Mostarški Gradac,
- 5) Grude, 6) Klobuk (poljane), 7) Čitluk, 8) Prisoje,
- 9) Izbično, 10) Čapljina, 11) Blizanci, 12) Kongora,
- 13) Ploče (Dobro selo), 14) Jablanica.

Dok daljnjih 13 nije postojalo /Zapravo se radi o teritoriju za 13 novih župa!/:

- 1) Mostar, sjeverni dio, 2) Cim-Ilići, 3) Rodoč-Jasenica,
- 4) Crnač, 5) Dobrič, 6) Uzarići, 7) Crveni Grm, 8) Cerno,
- 9) Ljubuški, 10) Radišići, 11) Zvirići, 12) Špiljani,
- 13) Polja.

Od ovdje navedenih imena 13 župa, u međuvremenu do danas osnovana je samo župa Crnač 1935.g., dok drugih 12 ne postoje ni danas!

U peticiji ne distinguiraju se postojeće i nepostojeće (in futuro erigendae), župe, nego ~~sve~~ župe navode kao ~~da~~ postvarno i pravno postoje. Ističemo: pravno - kanonski, jer je u kan. 216.CZ ~~odredjen~~ odredjen pravni pojam župe.

Ne može se povući nikakva analogija i paralela između navoda peticije iz 1923. i prijedloga Biskupa Buconjića iz 1899., gdje se spominju također imena župa, koje de facto onda nisu postojale, ali se tamo izričito veli: "in futuro erigendae", i koje Biskup može u svako doba osnovati "sine ulla alia consultatione", dok se takvo nešto ni implicitno ne spominje u peticiji iz 1923.

Ne može se pozivati ni na to da je teritorij tih predviđenih župa bio sastavni dio župa, koje su franjevci administrirali, pa radi toga da te župe pripadaju franjevcima, jer se to protivi izričitom propisu kan. 1427. par. 5 CZ.

Sv. Stolica može ~~redovnicima~~ redovnicima predati i nove župe, bilo "ad tempus" bilo "in perpetuum", ali to je onda posebni slučaj i traži se za to posebni pravni postupak. Franjevci u svojoj molbi nisu tražili "parpecias in futuro erigendas", nego jednostavno: neka im se pravno vrate one župe, kojih su se oni "sponte" odrekli bili. O tome, da li neke od njih postoje, a druge ne postoje, nema ni spomena u peticiji, koja je pisana dne 20. svibnja 1923. kao ni u onoj peticiji iz 1922.

d) Uz župe, na koje franjevci reflektiraju, navode se i župe, koje će ostati za dijecezanski kler.

Za taj kler izbraja se u mostarsko-duvanjskoj biskupiji 21 župa, i odmah - po starom običaju - dodaje se 18 župa na teritoriju trebinjsko-mrkanjske biskupije, za dijecezanski kler, iako se radi samo o razdiobi župa u dijecezi Mostar-Duvno.

I ovdje su franjevci ponovili svoju prijašnju pogriješku, prikazujući krivo i tendenciozno situaciju s obzirom na župe.

Naime: Od onih 21 župa za dijecezanski kler u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, kanonski i pravno postojalo je samo 8 župa:

- 1) Drežnica, 2) Gabela, 3) Glavatičevo, 4) Grabovica,
- 5) Potoci, 6) Studenci, 7) Vinica, 8) Vir.

Druge župe - njih 13 na broj - nisu postojale:

- 1) Crne Lokve, 2) Gornja Drežnica, 3) Vrđi, 4) Raška Gora,
- 5) Sutina, 6) Rašeljke, 7) Ledinac, 8) Kruševo, 9) Vojnići,
- 10) Konjuhovac, 11) Kruševljani, 12) Podbila (Podzavelim)
- 13) Foča.

Kad su već auktori peticije dodali i 18 župa u trebinjsko-mrkanjskoj biskupiji, onda neka i nama bude slobodno napomenuti, da od tih 18 tamo navedenih župa, 9 ih je tada postojalo:

- 1) Stolac, 2) Prenj-Dubrave, 3) Donje Hrasno, 4) Trebinje,
- 5) Ravno, 6) Trebimlja, 7) Donji Gradac, 8) Klepci,
- 9) Gornje Dubrave (Rotimlja).

Ostale - njih 9 na broj - nije postojalo:

- 1) Dračevo-doljani, 2) Hutovo, 3) Velja Medja, 4) Kotezi,
- 5) Domanovići, 6) Neum, 7) Kruševo (kod Stoca), 8) Ljubinj,
- 9) Gornje Hrasno/ ova posljednja 1921. kanonski utemeljena, 1922. ukinuta, 1936. obnovljena, 1945. g. sjedinjena sa župom D. Hrasno, jer zbog selidbe katol. stanovništva nema uvjeta za samostalno postojanje/.

Tako dakle u molbi je navedeno 35 župa, bolje reći: imena župa, kao da postoje, a stvarno nisu postojale!

e) Druga teška zamjerka i slabost molbe otaca franjevnica sastoji se u tome, što su za župe dijecezanskome kleru predviđali takva mjesta, gdje ni onda, ni danas, pa ni u dalekoj budućnosti ne može se osnovati župa, jer se radi o mjestima, gdje uopće nema katolika, kao na pr. Ljubinj, ili ih ima samo veoma mali broj, kao na pr. Foča, Kotezi, Konjuhovac, Gornja Drežnica...

Da bi se navelo što više župa za dijecezanski kler, franjevci su župu Drežnicu, koja je 1938. g. imala svega 1440. duša, razdijelili na tri dijela (Gornju Drežnicu, Vrđi, Drežnicu) i svaki dio predviđeli za župu dijecezanskoga klera.

Na ovakav način moglo se je navesti i stotinu župa lib. collationis!

Dobar poznavalac prilika u Hercegovini - imajući pred sobom peticiju oo. franjevacu iz 1923. - dolazi do zaključka, da se je išlo zatim, da se navede što više - pa i fiktivnih župa - e da bi se lakše postigao željeni cilj!

Franjevcu u zadnje doba ističu, da i među župama, koje su oni za sebe tražili, ima ih, koje se ne mogu osnovati i pri tom spominju: Polja i Spiljani.

Medjutim moramo napomenuti: Spiljani s okolnim selima mogu tvoriti župu, kojom bi se rasteretilo Konjic, koji je i brojčano i teritorijalno velik, ^{kao župa} a Polja su "ljetna kapelanija" za one planištare, koji sa stokom preko ljeta borave ispod Čvrsnice, a tamo su franjevcu imali svoje odmaralište, pa su i radi toga tražili "Polja" za sebe.

4) Na temelju ove netočne molbe, zavedena u zabludu, Sv. Kongregacija Koncila svojim Reskriptom br. 2299/22 od 22. lipnja 1923. dala je ovlast Biskupu Mišiću, da može predati franjevcima tražene župe, ali uz klauzulu "ad nutum S. Sedis"!

Kad je kasnije kongregacija Koncila bila upozorena na neistinite i netočne navode, sadržane u peticiji franjevacu iz 1923., onda je sam Prefekt te kongregacije, Kardinal Bruno, koji je 1923. bio sekretar iste Kongregacije, izjavio, da je u molbi počinjen "vitium obreptionis et subreptionis".

Taj "vitium" diskvalificirao je cijelu molbu i sam Reskript. Jer jedini predmet molbe bile su župe. A te su bile krivo navedene.

Kongregacija je kao "conditio sine qua non" da uopće uzme molbu otaca franjevacu u postupak tražila prethodno, da se točno navedu i župe, koje će ostati dijecezanskom kleru, ako se uvaži molba otaca franjevacu. I ovdje je krivo navedeno (kao i u onim župama, koje su franjevcu za sebe tražili!): naime citirano je 22 župe / 13 u mostarsko-duvanjskoj i 9 u trebinjsko-mrkanjskoj / kao da postoje, a stvarno nisu postojale. K tomu navedena su i imena župa, koje ne će nikad moći postojati, jer u mjestima, predviđenim za župu, ili uopće nema katolika, ili ih ima samo najmanji broj - nedovoljno za osnivanje samostalne župe!

Ne može se pozivati na "carentia cleri saecularis" i ne može se to navoditi kao "motivum principale", koji bi osigurao valjanost Reskriptu iz 1923., jer se ne radi o tome, ima li ili nema dijecezanskoga klera, nego se radi o župama za jedan i drugi kler. Ta "carentia cleri saecularis" bila je daleko veća u 1899., a ipak Sv. Stolica uporno je tražila, da se župe ravnopravno podjele između oba klera i u tom smislu izdala Deciziju 1899., koja je kao "Magna Charta" egzistencije i razvoja dijecezanskoga klera u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

5) Promatrano u svjetlu statističkih podataka, koji se u ^{navod} Općem šematizmu katol. Crkve u Jugoslaviji za 1938., franjevci bi u onim župama, koje su im ostavljene Decizijom iz 1899. i u onima, koje su tražili molbom iz 1923. i Reskriptom Kongregacije Koncila dobili, imali preko 80% vjernika u svojim župama u dijecezi Mostar-Duvno, dok u župama dijecezanskoga klera - postojećim ili onim predviđenim - ne bi bilo ni 20% vjernika od sveukupnog broja katolika u biskupiji, što je daleko od približne ravnopravnosti jednoga i drugoga klera u pogledu na broj vjernika u župama, a koju je ravnopravnost tražila i bila joj postavila temelj Sv. Stolica onom Decizijom iz 1899. godine.

U stvari ova Decizija onom molbom otaca franjevacu i Reskriptom sv. Kongregacije Koncila ne samo da je bila temeljito modificirana nego možemo reći "revocirana" (što su franjevci u molbi iz 1922. godine i tražili!), i još više - anulirana!

Tražeci za sebe teritorij z-a nove, nepostojeće župe, u mjestima gdje bi se one mogle u doglednoj budućnosti osnovati, franjevci su blokirali razvoj dijecezanskoga klera u ovoj biskupiji i htjeli ga ograničiti na mali broj perifernih župa, a kao ostracizmom onemogućili su mu da dobije i jednu župu u Mostaru, sjedištu biskupije, jer su sjeverni dio grada, gdje se imala podići katedralna crkva i uz nju osnovati župa lib. collationis, te prigradska naselja: Cim-Tlići, Rodoč-Jasenicu za sebe rezervirali.

6) Reskript Sv. Kongregacije Koncila od 22. lipnja 1923., kojim je podijeljena ovlast Biskupu Mišiću, da može "ad nutum S. Sedis" predati franjevcima tražene župe, nije O. Fra Alojzije Mišić nikad publicirao, jer je bio svijestan, da bi odmah došlo do tužbe na Sv. Stolicu.

Kad je dijecezanski kler ipak privatnim putem saznao za taj Reskript, bilo je rečeno, da Biskup Mišić nije Reskripta izvršio. Pod tim dojmom dijecezanski su svećenici sa skupštine svoje Uzajamnosti god. 1937. upravili svoju molbu na Biskupa Mišića, da ne provodi Reskripta i da ne predaje župe franjevcima, koje su Decizijom Sv. Stolice iz 1899. određene za dijecezanski kler. Ali u stvari još 1925. Biskup O. Fra Alojzije Mišić izvršio je Reskript, ali ne u cijelosti, jer je uveo malu preinaku, pa je mjesto Prisoja i Dobriča franjevačkoj provinciji ponudio Gabelu i Glavatičevo. Starješinstvo ovu izmjenu nije prihvatilo, pa je tako mjesto 27, Biskup Mišić predao franjevcima samo 25 župa.

C) ABROGACIJA RESKRIPTA IZ 1923. GODINE I DOGAĐAJI
OKO POVRATKA 5 ŽUPA.

1) Već između dva rata, napose iza 1930.g., kad je broj dijecezanskih svećeničkih kandidata počeo rasti, čule su se riječi sa strane nekih franjevac: "Kud ćete vi toliki? Za vas ne će biti mjesta u Hercegovini". Te su izjave smućivale mlade bogoslove, pa su se oni tužili starijim svećenicima. Ovi su ih sokolili, uvjeravajući ih da će za njih biti mjesta u vlastitoj biskupiji imajući pred očima Deciziju Sv. Stolice iz 1899. o razdiobi župa, koja još uvijek nije bila provedena u djelo.

Kasnije, neki oci franjevci, oslanjajući se na ono, što su pomoću Biskupa Mišića u 1925. godini dobili - a što je bilo njima intimirano - govorili su pojedinim dijecezanskim svećenicima: Vi imate još samo dvije župe: Gabelu i Glavatičevo, a sve druge: postojeće i koje se imaju osnovati, pripadaju nama franjevcima!

Slične su se izjave čule i poslije II svjetskoga rata, kad se je iza onih ratnih strahota i poratnih neprilika ipak počeo povećavati broj dijecezanskoga svećeničkoga podmlatka.

Dijecezanski Ordinarij, kojemu su intimirane i nezgodne izjave i izazivanja pojedinih franjevačkih kandidata pred dijecezanskim sjemeništarima, mislio je putem osnivanja novih župa dijecezanskom kleru osigurati polje rada u dijecezi. Ali nažalost, kako smo prije naveli, franjevci su god. 1923. blokirali taj put u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, jer su tražili i Reskriptom Sv. Kongregacije Koncila i dobili i teritorij, gdje bi se mogle prikladno osnovati nove župe. Kongregacija je naime uvrstila u popis župa i taj teritorij, vjerujući da imenovane župe uz taj teritorij, stvarno i kanonski postoje.

Stoga mjesnom Ordinariju nije preostalo ništa drugo, nego zatražiti da se poništi Reskript iz 1923. godine.

2) Sv. Kongregacija "de Propaganda Fide", pod koju od 1927. godine potpada ova biskupija, na svojoj plenarnoj sjednici u Žurjuku 1965., nakon što je pribavila sve potrebne informacije, razmatrala je Reskript Kongregacije Koncila iz 1923. i pitanje razdiobe župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji između jednoga i drugoga klera.

Franjevci su poduzeli sve da bi dokazali valjanost i opravdanost Reskripta Sv. Kongregacije Koncila iz 1923. god. i

da zadrže sve one postojeće župe i teritorij za predviđene župe, što su bili dobili navedenim Reskriptom.

Ipak Sv. Kongregacija de Propaganda Fide nakon svestranog i ozbiljnog razmatranja uvjerila se je, da je potrebno abrogirati Reskript Sv. Kongregacije Koncila iz 1923., te je - jer se radi o abrogaciji Reskripta, koji je izdala druga Kongregacija - predložila Sv. Ocu, da On to svojom vrhovnom vlašću izvrši, što je Sv. Otac dne 22. ožujka 1965. godine i učinio.

3) Kad su franjevci doznali iz obavijesti Sv. Kongregacije de Propaganda Fide, da je Reskript iz 1923. abrogiran, nastalo je među njima veliko uzbuđenje.

Da bi ipak zadržali što veći broj župa, koje su im bile povjerenе "ad nutum S. Sedis" po onom - sada - abrogiranom Reskriptu, odlučili su udariti drugi putem: proširili su verziju, da je Sv. Kongregacija naredila da se župe, tangirane abrogiranim Reskriptom podijele, iako to ne stoji u Reskriptu Sv. Kongregacije de Propaganda Fide od 26. ožujka 1965. Nr. 1265/65. Pri tom su se pozivali na navodna usmena tumačenja akta Sv. Kongregacije sa strane Sekretara te Kongregacije.

U tu svrhu odmah su započeli iznositi Sv. Kongregaciji de Propaganda Fide - bez prethodne konsultacije i sporazuma s mjesnim Ordinarijem - svoje prijedloge o načinu podjele tih župa, kako bi što veći broj župa, pa i teritorij za nove župe zadržali za sebe i na taj način osigurali sebi dominantan položaj u duhovnoj pastvi vjernika po župama u biskupiji.

Takav jedan prijedlog, podnešen dne 8. lipnja 1966. objavljen je u provincijskom glasilu "Mir i Dobro" 1968/4. Upućivani su i drugi prijedlozi, u kojima franjevci traže ne samo postojeće župe nego i teritorij za buduće župe, napose oko Mostara, Humca i Širokog Brijega, što je protivno izričitom propisu kan. 1427. par. 5 CZ.

Sv. Kongregacija šutjela je na te prijedloge, jer ona nije "naredila" podjelu "župa u pitanju", nego je pozvala Biskupa i Provincijala, da njih dvojica traže najbolji način, kako će se providjeti s onim župama, a da ne bi pri tome trpjela nikakvu štetu duhovna pastva vjernika u tim župama.

4) Od 27 župa, navedenih u abrogiranom Reskriptu, samo ih je 14 postojalo u onoj 1923. godini, kad je Reskript izdan, a drugih 13 nije postojalo. Od ovih zadnjih kasnije je osnovana samo župa Crnač.

Sve su ove župe - postojeće i nepostojeće - po Deciziji Sv. Stolice iz 1899. god. liberae collationis.

Za volju mira /"pro bono pacis"/ Biskup dr. Petar Čule, koji je 1942. naslijedio pok. O. Fra Alojzija Mišića, predložio je u auli Propagande u Rimu u jesen 1965. O. Provincijalu, mnp. O. Fra Zlatku Čoriću, da se 14 župa, koje su postojale u 1923., i koje su franjevci zbog nestašice dijecezanskoga klera administrirali, podijele po pola, 7 župa jednom, a 7 župa drugom kleru, i to na taj način, da Biskup bira prvu, Provincijal drugu, i tako redom. O. Provincijal je odbio taj prijedlog a limine.

5) U proljeće 1967. izabran je novi Provincijal i novo Starješinstvo herc. franjevačke provincije, pa je prigodom prve posjete Biskupu novi Provincijal izrazio želju, da njih dvojica urede pitanje župa i da je on - Provincijal - u tom cilju dobio puna ovlaštenja od svoga Definitorija.

Medjutim u travnju te godine Sv. Kongregacija de Propaganda Fide saopćila je O. Generalu da herc. franjevačka provincija ima za sada vratiti 5 župa Biskupu za dijecezanski kler, i da će Kongregacija ovlastiti Ap. Delegata u Beogradu, da on o tome izda službeni dekret.

O. General odmah je obavijestio novoizabranog O. Provincijala, koji se tih dana nalazio u Rimu, a ovaj je odmah obavijestio svoju subraću u Hercegovini, iako o tome nije bio obaviješten Biskup niti je bio izdan službeni akt, koji je tek 13. studenoga 1967. izdao Ap. Delegat u Beogradu.

To je stvorilo veliko negodovanje među franjevcima i od svibnja 1967. započela je žestoka agitacija u onih 5 župa protiv odredbe Sv. Stolice. Početkom srpnja došla je prva deputacija iz župe Grljevići, ne da se informira, nego da najgrublje protestira protiv predviđene smjene župnika.

6) Kad je u Rimu Provincijal saznao za odredbu Sv. Stolice da herc. franjevačka provincija vrati pet župa Biskupu za dijecezanski kler, on je sugerirao nove razgovore s Biskupom pred samom Kongregacijom.

Kongregacija je to saopćila Biskupu i ovaj je javio, da će odmah po završetku već najavljene i odredjene kanonske vizitacije i sv. krizme po župama doći u Rim, da bi^{se} tamo u auli Propagande sastao s novoizabranim Provincijalom i poveo razgovore o župama.

Kad je u rujnu te godine Biskup stigao u Rim, O. Provincijal je bio otsutan iz Rima. Čekao ga je 20 dana, ali se nije pojavio pred Kongregacijom, jer se nalazio u SAD.

7) Dne 13. studenoga 1967. Ap. Delegat u Beogradu izdaje službeni akt, kojim se naredjuje u ime Sv. Stolice da herc. franj. provincija ima što prije, a najkasnije u roku od 6 mjeseci vratiti Biskupu na slobodno raspolaganje pet župa:

- 1) Blizanci-Gradac (Gradina), 2) Crnač, 3) Grljevići,
- 4) Grude, 5) Mostarski Gradac.

8) O. Provincijal bio je već u posjedu Dekreta Ap. Delegata • vraćanju gore imenovanih pet župa, kad je u nedjelju dne 27. studenoga 1967. pošao u župu Grude na vanjsku proslavu patrona župe sv. Katarine, mučenice i na kolaudaciju završenih radova na ožbukavanju vanjskog dijela crkve i dovršavanju tornjeva. Tom prigodom u prisustvu više desetaka svoje redovničke subraće, pa i novica iz samostana na Humcu, otkrio je bistu (poprsje) bivšeg župnika O. Fra Gabre Grubišića, koji je s narodom gradio crkvu. Bistu je dao izraditi župnik-franjevac, koji je uskoro imao napustiti tu župu i predati je dijecezanskom svećeniku. Postavljanjem te biste na pročelje župske crkve - bez znanja i odobrenja mjesnog Ordinarija - kao da se htjelo označiti, da će ova crkva i župa vezana uz nju ostati i nadalje u rukama franjevacu.

Poslije sv. mise bio je priredjen i banket, na kojem se u prisustvu mnogih uzvanika, među njima i predstavnika mjesne vlasti, mnogo govorilo i veličalo zasluge otaca franjevacu.

Nitko ne želi nijekati zasluge otaca franjevacu, koje su oni stekli u prošlosti za katolički puk u Hercegovini. Ali teško će tko vjerovati, da se je ovu proslavu upriličilo samo za to da se istaknu zasluge otaca franjevacu uopće i rad o. fra Gabre Grubišića napose. Ona je imala i drugu, iako na oči nuzgrednu, ali puno važniju svrhu, do koje je bilo stalo priredjivačima te proslave. Ta priredjena manifestacija bila je kao demonstracija protiv odluke Sv. Stolice o smjeni na toj i na drugim župama u biskupiji.

• Simptomatično je da se na crkvi u toj župi, koja je odlukom Sv. Stolice iz 1899. lib. collationis i koju su franjevci ubrzo trebali predati dijecezanskom kleru postavlja spomen-bista o. fra Gabri Grubišiću, dok se u drugim župama, koje franjevci administriraju i koje su im Decizijom iz 1899. ostavljene "pro mensa Regularium", drugim franjevcima, koji su bili veoma aktivni u gradnji crkvenih objekata, kao na pr. fra Mijo Čuić, fra Pavao Šimović, i dr. ne stavlja nikakav spomenik na župskoj crkvi. Nije li to očita tendencija, kojom se željelo narodu intimirati, da bi ova župa i dalje trebala biti franjevačka?!

9) Dok se ovakove manifestacije priređuju na terenu, u prosincu te - 1967 - godine O. Provincijal upućuje opširno pismo Ap. Delegatu u Beograd, u kojem mu uz izričito negodovanje protiv Dekreta o vraćanju pet župa javlja, da on ne može garantirati mirnu predaju župa, jer da će se vjernici pobuniti, a također postoji i opasnost, da ne će ni neki mlađji franjevci poslušati. On predlaže da se s Biskupom uredi pitanje ostalih župa, tangiranih abrogiranim Reskriptom, pa da se tek onda pristupi predaji dotičnih pet župa. Cvo je zapravo bio i glavni cilj pisma i u tu svrhu on prilaže i svoj plan novog sporazuma s Biskupom o drugim župama, u kojem ponovno traži teritorij za neke buduće župe oko Mostara, Širokog Brijega i Humca.

Pismo je objavljeno u provincijskom glasilu "Mir i Dobro" 1968/4. Upada u oči zaključak pisma, u kojem O. Provincijal sumira sadržaj svega što je naprijed iznio: mora se napraviti nova konvencija (sporazum) između Biskupa i Provincije, po kojem će i Provincija nešto dati i nešto dobiti, tako da se naša braća i svijet uvjere, da se ne radi o kažnjavanju nego o novom sporazumu. Stoga sugerira da se s Biskupom prije izvršenja Dekreta napravi potpuni i konačni sporazum, i da se taj promulgira. Na taj će se način izbjeći mnoge neugodnosti, bit će povraćena sloga među klerom i mir u narodu.

Čudno zvuči, da bi iza novog sporazuma / po kojem bi i Provincija "nešto dobila" - zapravo trebalo je reći: dobila ono što želi! / bila bi moguća mirna predaja župa i ne bi bilo nesporazuma među klerom!

Ap. Delegat pismo šalje Sv. Kongregaciji de Propaganda Fide, a ova, nakon temeljitog razmatranja stvari u pismu navedenih, te nakon konsultacije s O. Generalom javlja O. Provincijalu preko Ap. Delegata, da Kongregacija nema ništa protiv novog sporazuma s Biskupom o drugim župama, ali neka najprije franjevci kao redovnici pokažu dobru volju, te mirno i uredno predadnu dotične župe.

10) Za prepisku O. Provincijala s Kongregacijom preko Ap. Delegata nije znao mjesni Ordinarij.

On je na svoju inicijativu u veljači 1968. započeo nove razgovore s O. Provincijalom o uređenju pitanja drugih župa. Razgovorili su se intenzivno pismeno i usmeno vodili tokom mjeseca ožujka i na Veliki četvrtak O. Provincijal objavio je proprio marte za svečanim objedom u refektorijumu mostarskog franjevačkog samostana, da se razgovori sretno privode kraju i javno zahvaljuje Biskupu na širokogrudnosti i razumijevanju.

Plod tih pregovora bio je i potpisani sporazum u travnju 1968.g. Ali kad je trebalo taj sporazum preko Ap. Delegata poslati u Rim na ratifikaciju O. Provincijal povukao je svoj potpis navodeći kao razlog, da nije imao ovlasti od svoga Definitorija za razgovore o župi Čapljina, jer se tamo nalazi franjevačka rezidencija. Tim je taj sporazum propao!

Ovo što smo naveli o nastojanjima Biskupa da se nadje neko rješenje o župama, da bi se sačuvali dobri odnosi s Provincijom i sloga među klerom najočitije demantiraju tvrdnju otaca franjeva-
ca, koja se nalazi u onom famoznom pismu Dekana-Franjevaca mostarsko-
duvanjske biskupije, koje su upravili Biskupu nakon 12. svibnja 1968.,
kako je tobože Biskup izbjegavao razgovore o župama i da je htio
svojim diktatom nametnuti svoje rješenje. Nažalost, kad se ima pred
očima sve ono, što smo u ovom kratkom prikazu naveli i čitava makina-
cija sa župama u biskupiji, onda bi s punim pravom mi morali ustvrdi-
ti, da je franjevačko starješinstvo htjelo i Sv. Stolici i mjesnom
Ordinariju nametnuti svoje rješenje pitanja razdiobe župa u mostarsko-
duvanjskoj biskupiji!

11) Medjutim agitacija protiv smjene na župama nastavlja se
nesmanjenom žestinom. Ona se prenosi iz onih 5 župa i u neke druge
župe, koje franjevci administriraju.

Stvorena je takva psihoza, koja je morala eksplodirati na
12. svibnja t. g., kad su franjevci trebali napustiti tih 5 župa.

Tome je pogodio i način predaje tih župa, što ga je odre-
dio O. Provincijal.

Župnici-franjevci trebali su na dotičnim župama ostati do zadnjega
mogućega dana, upravo do nedjelje, 12. svibnja 1968. U nedjelju poslije
pučke sv. mise trebali su župnici-franjevci otići sa župe i ponijeti
sa sobom ključeve od crkve i župske kuće i predati ih Dekanima.

Ovi su trebali drugi dan izručiti ih novoimenovanim župnicima, dije-
cezanskim svećenicima. Pod pučkom sv. misom župnici-odstupnici proči-
tali su oproštajno pismo, koje im je ad hoc poslao O. Provincijal,
u kojem se patetičnim i tugaljivim riječima opraštaju od puka, koji su
oni vjekovima pastorizirali, pa daju oduška dubokoj žalosti, što mo-
raju sad taj puk ostaviti.

Što su pojedini župnici čitali i kako komentirali to pismo i svoj
odlazak, teško je reći, ali pojedini svjedoci govore upravo o uzbudlji-
vim gestima i riječima.

Župnici-odstupnici mimo redovnog uzusa smjene na župama
nisu sačekali svoje nasljednike, na veliku sablazan vjernika, i što
je kasnije bilo popraćeno nezgodnim komentarima.

12) Ključevi od župskih crkava i župskih stanova nisu došli u ruke Dekana i preko ovih u ruke novoimenovanih župnika, nego su svršili u rukama nekih buntovnih elemenata, najvećma u rukama članova "crkvenog odbora", koji su župnici na tih pet župa bez znanja i odobrenja mjesnog Ordinarija formirali i koji su postali kao nosioci oporbe protiv smjene župnika. Oni su potpisivali protestna pisma, sudjelovali u deputacijama i slično. Čudno: "Crkveni odbornici", a bez znanja župnika?!

S ključevima iznimku čini jedino župa Grljevići, gdje nitko od prisutnih vjernika prigodom oproštaja iza pučke sv. mise u nedjelju 12. svibnja 1968. nije htio preuzeti ponudjene ključeve, pa ih je tako prisiljen ponio sa sobom i predao O. Dekanu župnik O. Fra Andjeo Herceg. O. Dekan drugi dan predao je ključeve i uveo u župu novog župnika - dijecezanskoga svećenika.

U ovoj župi Grljevići nije bilo nikakve pobune i otpora protiv smjene župnika, iako je iz te župe stigla na Ordinarijat prva protestna deputacija. Iz te župe ima veći broj dijecezanskih svećenika, pa je bilo uzaludno širiti kojekakve glasine protiv "popova!".

Ni u župi Blizanci-Gradac (Gradina) nije imao novoimenovani župnik većih neprilika, iako je morao dvadesetak dana stanovati u selu u privatnoj kući, jer su ključevi od župske kuće dospjeli u ruke onih, kojima oni ne pripadaju.

Ogromna većina vjernika htjela je odmah na silu otvoriti vrata župske kuće i u nju uvesti novoga župnika, ali je ovaj to priječio bojeći se nereda i svadje. Ljudi su na sugestiju župnika strpljivo čekali i molili, da se vrate ključevi, ali kad je strpljivost došla do granice, oni su na silu otvorili župski stan, promijenili bravu na ulaznim vratima i uveli župnika u župsku kuću.

Župnik je odmah po svojem dolasku u župu, i prije ulaska u župsku kuću, nastavio s pastoralnim radom u župi. Kasnije nastavio je i izgradnju nove župske crkve.

Tko je nosioc obstrukcije u župi protiv novog župnika najbolje se pokazalo prigodom novogodišnjega blagoslova kuća, kad je 8 domaćina odbilo da im župnik blagoslovi domove. A to su uglavnom braća i rođaci franjevac, koji su rodom iz te župe!

13) Nakon onih dana iza 12. svibnja 1968. nastavljena je još žešća kanonada na dijecezanskoga Ordinarija. Zaredala su najvećim dijelom - anonimna prijeteća i protestna pisma, najnižeg sadržaja, koji ne dolikuju ni čovjeku, a pogotovo kršćaninu. U njima se prijetilo Biskupu i fizičkim ubijstvom... Organiziran je i protestni "marš" na biskupiju u nedjelju dne 26. svibnja 1968., kad

je grupa od oko 80 revoltiranih i uzbudjenih vjernika došla u biskupiju i tu preko dva sata maltretirala, vrijeđala, opsjedala Biskupa, tražeći od njega da udovolji njihovim željama...

Caeterum censeo svih onih pismenih i usmenih protesta jest poziv Biskupu, da se odrekne uprave Biskupijom i da to preda nekome drugome. I nije se krilo: Kome - Franjevcu!

Nažalost, ovdje moramo spomenuti, da su tim anonimnim, otvorenim, pojedinačnim i skupnim napadajima na Biskupa sekundirali i oci Dekani iz mostarsko-duvanjske biskupije (a svi su Dekani u toj biskupiji, - franjevci!), koji su iz mostarskog samostana, gdje se nalazi rezidencija O. Provincijala, dne 20. svibnja 1968. upravili dijecezanskom Biskupu svoje kolektivno pismo, u kojem svu krivicu za nemile događaje oko smjene na župama žele svaliti na Biskupa, te kao da ga i oni indirektno i implicate pozivaju da se povuče i zahvali na upravi Biskupijom, jer pišu otvoreno, da je navodno njegov, t.j. Biskupov ugled pao "ispod ništice".

Predstavnici tih Dekana pod vodstvom O. Fra Bazilija dr. Pandžića, koji se tih dana našao u Hercegovini, a inače je generalni arhivar Reda Male Braće u Rimu, član herc. franjevačke provincije, pošli su u Beograd i u višesatnom razgovoru s Ap. Delegatom pokušali ga uvjeriti da je za sve događaje kriv Biskup i da nema drugoga izlaza, nego da se povuče i zahvali!

U tom smjeru i stilu nastavila se je nečasna kampanja protiv mostarskoga Biskupa narednih mjeseci 1968. godine.

U toj kampanji živo su učestvovali neki lajici, koji su sebe prozvali "Misijske dobre volje", te neki "intelektualci iz Hercegovine" i skupina studenata iz Sarajeva i Zagreba. Svi ovi neprikriveno očitovali su svoje intimne veze s franjevcima i svoje simpatije prema njima.

Oni nastupaju kao tutori Crkve u Hercegovini i sebi prisvajaju pravo da oni rješavaju na svoj način problem, koji je nastao povodom smjene na župama, te da oni svojim diktatom i terorom nameću to rješenje i Biskupu i drugim crkvenim forumima. Oni šalju i potpisuju prijetice i uvredljiva pisma Biskupu i drugim crkvenim dostojanstvenicima, Ap. Delegatu, rimskim Kongregacijama, pa i samom Sv. Ocu. Obraćaju se svim Biskupima, Bisk. Konferenciji, šalju apele, memorandume... A sve u cilju da bi prisili sadašnjega Ordinarija na abdikaciju i omogućili da drugi čovjek dodje za Biskupa u Mostaru - čovjek njima po volji iz redova herc. franjevac!

14) Pokušalo se uvjeriti javnost, da su se vjernici - naviknuti na stoljetnu prisutnost otaca franjevacu u svojoj sredini - sami od sebe pobunili i tako je došlo do toga, da su - negdje i uz grube ispade, kao na pr. u Crnču - odbili primiti novoga župnika, kojega im je Biskup poslao.

Ali ovdje moramo odlučno ustvrditi, da nikad ne bi došlo do uzbune i revolta prema odredbi Sv. Stolice, da nije bilo poticaja sa strane i stalnog potpirivanja neposluha i obstrukcije prema odredbama zakonite crkvene vlasti.

Najbolje to dokazuje činjenica, što su i ranije dijecezanski svećenici preuzimali od franjevacu župe i nije bilo nikakve uzbune kao posljednjih mjeseci. Tako na pr. 1932.g. preuzima dijecezanski svećenik župu Grabovicu u duvanjskom dekanatu, koju su od njezina osnutka, 1830 do tada administrirali oci franjevci, ili župu Vinicu, koju su od njezina osnutka - 1866.g. - pa do 1934. , kad ju je preuzeo dijecezanski svećenik administrirali oci franjevci. i.t.d.

Preuzimali su dijecezanski svećenici župe, kojima su do tada upravljali oci franjevci ne samo prije II svj. rata, nego i poslije njega, pa i u najnovije doba, u "eri samoupravljačkoga socijalizma", drugog Vat. Sabora i demokratskih težnja u svijetu i Crkvi, u doba kad se postupa s ljudima kao sa "zrelim i razvijenim osobama", pa nije dolazilo do takvih škandaloznih pojava kao prošle godine.

Tako u god. 1965. župnik- franjevac po naredbi svoga Starješinstva i u suglasnosti s mjesnim Ordinarijem napustio je župu Prisoje u duvanjskom dekanatu, koju su župu franjevci administrirali od njezina početka - 1922. - i u kojoj su oni s narodom podigli župsku crkvu. Dijecezanski svećenik nije mogao odmah doći u župu radi drugih razloga, a ne radi toga jer bi se vjernici župe Prisoja tome protivili, pa je župa skoro četiri mjeseca posluživana ekskurendo iz susjedne župe Grabovica. Nitko od vjernika nije se našao da bi pismeno ili usmeno Ordinarijatu protestirao i prigovarao ovoj smjeni, nego su primili novoga župnika kao i svoje prijašnje župnike.

Na taj primjer Prisoja poziva se i jedan vjernik (N.K.) iz duvanjskog kraja u svojem pismenom osvrtu na žalosne događaje u Hercegovini povodom smjene na župama i tvrdi, da kad je otišao franjevac iz Prisoja i došao "pop", narod ga je primio kao i franjevca, jer je narodu svejedno, da li je na oltaru "pop" ili "fratar", svaki će od njih jednako govoriti sv. masu i tumačiti Evandjelje, i jer se nije nitko našao, tko bi narodu šapnuo: ne dajte, to je moje...

I u najnovije doba osnivane su nove župe, kao Polog i Jare kod Mostara, i to dismembracijom župa, koje su administrirali oci franjevci, i nigdje nije bilo nikakve bune ni revolta, što im za župnika dolazi dijecezanski svećenik, nego su ga vjernici srdačno primili i pod njegovim vodstvom u rekordnom vremenu podigli župski stan i odmah nastavili s izgradnjom župske crkve.

Simptomatičan je u tom pogledu i slučaj sa župom Glavatičevo. Nju su franjevci od njezina osnutka - 1882 - do 1964. administrirali. Budući da su se i te župe franjevci odrekli 1899. i ona je Decizijom Sv. Stolice postala župa lib. collationis, te budući da franjevačka starješinstvo u godini 1925. nije htjelo prihvatiti komutaciju, koju im je bio ponudio Biskup Mišić, starješinstvo je odlučilo 1964.g. napustiti tu župu i predati je Biskupu na slobodno raspolaganje. I nikome od vjernika ne pada na pamet, da bi se bunio protiv toga, što franjevci žele napustiti tu župu, a što bi im trebao doći dijecezanski svećenik za župnika, nego prigodom zadnje kanonske vizitacije u toj župi mole i zaklinju Biskupa, da im ga pošalje. Budući da župa zbog raseljavanja znatnijeg dijela broja vjernika nema uvjeta za samostalno postojanje (NB. Po općem šematizmu imala je samo 670 vjernika, a po najnovijem popisu samo 289 vjernika!), Biskup je odlučio da se ta župa priključi župi Konjic, od koje je i otcijepljena, pa da se iz Konjica ekskurendo poslužuje. Zar to jasno ne pokazuje, da ako franjevci žele napustiti župu, ne će se nitko od vjernika buniti i uzbunu stvarati!

Slično je i sa osnivanjem novih župa. U zabitnim i odbačenim selima, ako Biskup želi, može osnovati župu, i ne će doći do uzbune. Ali ako je mjesto podesno i zgodno, perspektivnije za razvoj ili bliže centru i samostanu, kao na pr. Uzarići, Sovići k/Gruda, ... odmah nastane oporba i pobuna, jer "ljudi ne će popa za župnika, nego hoće franjevca!". Sapienti sat!

15) U otporu prema sprovođenju u djelo odluke Sv. Stolice o predaji onih 5 župa nazire se protivljenje otaca franjevacu svakoj daljnoj eventualnoj promjeni u dijecezi, jer oni pod svaku cijenu žele sačuvati supremaciju i predominantan položaj u pastvi vjernika po župama u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

Ovdje možemo napomenuti, da i iza provedbe Dekreta o predaji gore navedenih 5 župa, oci franjevci i dalje administriraju 35 župa sa oko 140.000 (ili circa 77%) od sveukupnog broja vjernika, dok dijecezanski kler ima 20 župa sa oko 40.000 (ili circa 33%) vjernika.

Daleko smo dakle još uvijek od onoga, što je bilo zacrtano prije sedam decenija u Deciziji Leona XIII i još dalje od onoga, što je svečano proklamirao II Vat. Sabor!

16) Stanje u onim trima pobunjenim župama davno bi se smirilo, da ne dolazi podrška sa strane.

Protiv kanonskih propisa i Biskupovih odredaba dolaze u te župe "nepoznati franjevci" i kao "misteriozni misionari" u tim župama povremeno služe pučke mise. I tu zgodu - celebriranje sv. mise - iskorištavaju ti "misteriozni misionari" da pozivaju vjernike, neka ustraju u pobuni i ubrzo će doći njihova pobjeda. Tako, pripovijedaju očevdci, celebrant na ponoćki u Grudama emfatično uzviknuo: Grudjani, čestitam vam, dobro ste se držali, držite se i dalje tako, pobjeda je vaša, vratit ćemo se... I na to je nastao aplauz u crkvi.

U tim župama vrši se teror nad onim vjernicima, koji bi se htjeli pokoriti se odredbi Sv. Stolice i vlastitoga Biskupa, i dovesti svojega zakonitoga župnika. Njima se čak prijeti palenjem kuće, ubijstvom, ako se ne pokore kolovođama pobune.

Moramo se ovdje osvrnuti - sa žaljenjem to činimo - i na manifestaciju u selu Uzarićima, župe Široki Brijeg, prigodom blagoslova nove seoske, filijalne crkve. Na blagoslov nije bio pozvan Biskup, jer je O. Provincijal smatrao, da blagoslov te crkve pripada njemu. Ali bili su pozvani mnogi uzvanici iz Mostara i drugih župa biskupije, a među njima i uzvanici iz onih triju župa, koje još nisu primile novoimenovane svoje župnike.

Među uzvanicima našli su se i pojedini članovi one famozne "Misije dobre volje", "intelektualaca Hercegovine", koji su mjesecima žučljivo vodili kampanju protiv odredaba Sv. Stolice i rušili crkveni auktoritet u Biskupiji, te takodjer i oni, koji su sudjelovali u onom sramotnom činu zazidavanja crkvenih vrata u Grudama, i koji su u Crnču silom otjerali svojega župnika, te koji su u Most. Gracu psovali teške psovke ("lomili bogove!") i u prisustvu samoga O. Provincijala na 14. svibnja 1968.g.....

I na svečanom banketu u prisustvu više desetaka svoje redovničke subraće i novica s Humca, predstavnika mjesne vlasti i drugih ustanova O. Provincijal nazivlje taj skup elitom katoličanstva Hercegovine, koja se odlikuje "Čojstvom", kako bi rekao Crnogorac, nadođao je O. Provincijal!

Žao nam je, što se je i tu manifestaciju iskoristilo kao novu podršku ustrajnosti onim nepokornim elementima u one tri župe!

17) Ako objektivni čitalac vagne sve ovo što je naprijed rečeno, doći će do zaključka, da se u najnovijim događajima u Hercegovini ne radi o "sukobu Biskupa i njegovih vjernika", kako to vole oci franjevci isticati, nego se zapravo radi o neslaganju otaca franjevac s intencijama i odlukama Sv. Stolice!

Da toga neslaganja nije bilo, oci bi franjevci javno i odlučno nastupili i ogrativši se od svega onoga, što je napisano i izrečeno u onoj nečasnoj kampanji protiv Mostarskoga Biskupa i odredaba Sv. Stolice apelirali bi na svijet, da poštuje odredbe najviše crkvene vlasti. Ne ogrativši se i ne apelirajući na svijet javno i odlučno u tom pravcu, franjevci su dali povoda svakom objektivnom promatraču, da ih - uz najbolju volju - ne može osloboditi od odgovornosti za sve ono, što se dogodilo ili se događa zadnjih mjeseci u Hercegovini.

To su stvari, koje ozbiljnog čovjeka vrlo zabrinjavaju. Zlo se širi, strasti se raspaljuju... Smirivanju i sredjivanju situacije ne će doprinijeti "Otvoreno pismo" o. fra Jerke Mihaljevića. Ono će samo još više proširiti zabunu, izazvati smutnju, potpiniti neraspoloženje prema mjesnom Ordinariju i voditi potkopavanju crkvenog auktoriteta, i širiti sablazni u dušama, što je sve za požaliti.

Rješenje situacije ne stoji u javnim polemikama i nasilnim metodama i prijetnjama, nego u poniznosti, te potpunoj, iskrenoj, sinovskoj i odanoj poslušnosti prema odredbama Sv. Stolice i vlastitoga Biskupa-Ordinarija.

Tako eto stoje stvari u pitanju župa u Hercegovini i u pogledu najnovijeg stanja.

Mostar, dne 26. ožujka 1969.

DIJECEZANSKI KONZULTORI

Izdao i odgovara: Zbor dijecezanskih konzultora ujedinjenih biskupija: Mostarsko-duvanjske i trebinjsko-mrkanjske.

Don Peter
Muller, M.D.